

Lappo V. V. Peculiarities of extra-curricular activities of a higher educational institution regarding the formation of student's spiritual values is revealed

In the article a comprehensive substantiation of the problem of the spiritual formation of students in the educational process of higher educational establishments has been made, the structural and functional model of the determined process has been developed and tested. According to the results of studying the experience of extracurricular activities of a higher educational institution, it is concluded that the organization of his natural instincts and abilities, his spiritual formation. The forms of formation of spiritual values have been systematized on the following basic features and activity of students; place and share of application in the educational process; time interval of implementation. Forms of spiritual formation of students in the educational process of a higher educational institution are classified as follows, combined training educational and practical, practically mass, project, socially useful activity. The analysis of the results of research and experimental verification of the effectiveness, of the formation, of the formation of spiritual values of students.

Key words: spiritual values, students, pedagogical conditions, forms of organization of activities, educational environment, pedagogical support, methods of upbringing, higher educational institution.

УДК 378:159.9–047.22

Левинська І. Б.

СТРУКТУРА МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ЗАСОБАМИ ПОРТФОЛІО

Стаття присвячена аналізу структурних компонентів запропонованої нами моделі формування професійної компетентності майбутніх психологів засобами портфоліо. Під час створення моделі нами враховано результати провідних вітчизняних та закордонних психолого-педагогічних досліджень, сучасні підходи до розуміння портфоліо як засобу (технології), що може застосовуватися в освітньому процесі у вищій школі не тільки з метою оцінювання набутих досягнень, а й для процесуального впливу на формування майбутнього психолога як фахівця. Запропонована нами модель містить, зокрема, емоційно-мотиваційний, професійно-особистісний, когнітивно-орієнтаційний та діяльнісно-вольовий компоненти, формування кожного з них можливе за допомогою такого засобу, як портфоліо. Кожен із компонентів складається з визначеної кількості чинників (показників), які у своїй взаємодії формують професійну компетентність майбутнього психолога як інтегральну якість особистості.

Ключові слова: портфоліо, професійна компетентність, професійна компетентність майбутніх психологів, формування професійної компетентності майбутніх психологів, модель формування професійної компетентності майбутніх психологів.

У сучасних умовах нових обривів розвитку української вищої освіти, переходу до дуальної освіти, “навчання впродовж життя” (“life-long learning”) особливої ваги набуває питання формування професійної компетентності студентів під час навчання у ЗВО, зокрема, майбутніх психологів. Підготовка професійно компетентного психолога є особливо актуальною для українського суспільства, яке перебуває в процесі реформування освітніх процесів, економічних та соціальних змін, військового конфлікту тощо, а отже, фахова психологічна допомога для різних прошарків населення є життєвою необхідністю, запорукою психічного здоров'я нації.

Аналіз результатів досліджень вітчизняних і закордонних науковців надав нам можливість визначити сутність професійної компетентності майбутніх психологів, охарактеризувати основні теоретичні засади щодо створення моделі формування вищезазначеної компетентності засобами портфоліо. Маємо зазначити, що більшість як вітчизняних (Л. Чулак, М. Євтух, Н. Моргунова, Н. Хміль, Н. Маковецька, А. Конончук, Ю. Романенко), так і закордонних дослідників (Е. Алісултанова, Х. Баррет, Є. Боброва, М. Вонакот, Л. Дарлінг-Хаммот, В. Девісілова, В. Загвоздкін, І. Калмикова, С. Кітамура, Г. Лоренцо, М. Никифорова, Т. Новікова, С. Чанг) розглядають портфоліо в навчальному процесі як засіб та (або) інструмент оцінювання та само оцінювання результатів навчання, а питання використання портфоліо саме з метою формування професійної компетентності майбутнього фахівця, зокрема психолога, у процесі навчання ще й досі залишається недостатньо розробленим.

Мета статті – на основі теоретичного аналізу вітчизняного та закордонного наукового досвіду сформувати структуру моделі формування професійної компетентності майбутніх психологів засобами портфоліо, виділити її основні компоненти та чинники, визначити їх взаємозв'язок, що є передумовою експериментального дослідження.

Для досягнення мети нашого дослідження вважаємо за необхідне наголосити на тому, що професійна компетентність майбутніх психологів виокремлена нами як інтегральна якість особистості майбутніх психологів, що передбачає наявність сукупності знань, умінь, навичок, ціннісних орієнтацій, мотивів, емоційних, вольових процесів тощо, спрямована на ефективне здійснення професійної діяльності та самовдосконалення.

Модель формування професійної компетентності майбутніх психологів засобами портфоліо – це системно-комплексне утворення, що складається з компонентів, які функціонують одночасно, пов'язані та впливають один на одного, є змістовною та функціональною сутністю процесу формування професійної компетентності майбутніх психологів.

Компонент – складова частина, складник.

До моделі формування професійної компетентності майбутніх психологів засобами портфоліо нами віднесені такі компоненти (див. рис. 1): емоційно-мотиваційний (комплекс ставлень до використання знань, умінь, навичок у професійній діяльності й усвідомлених мотивів, від яких залежить вибір дій щодо вдосконалення професійних вмінь, навичок); професійно-особистісний (комплекс професійних і особистісних якостей, властивостей, здібностей, що сприяють ефективній професійній діяльності); когнітивно-орієнтаційний (сукупність професійних психологічних знань, умінь, навичок, можливих способів застосування цих знань у професійній діяльності); діяльнісно-вольовий (практичне застосування сукупності професійних психологічних знань, умінь, навичок у професійній діяльності).

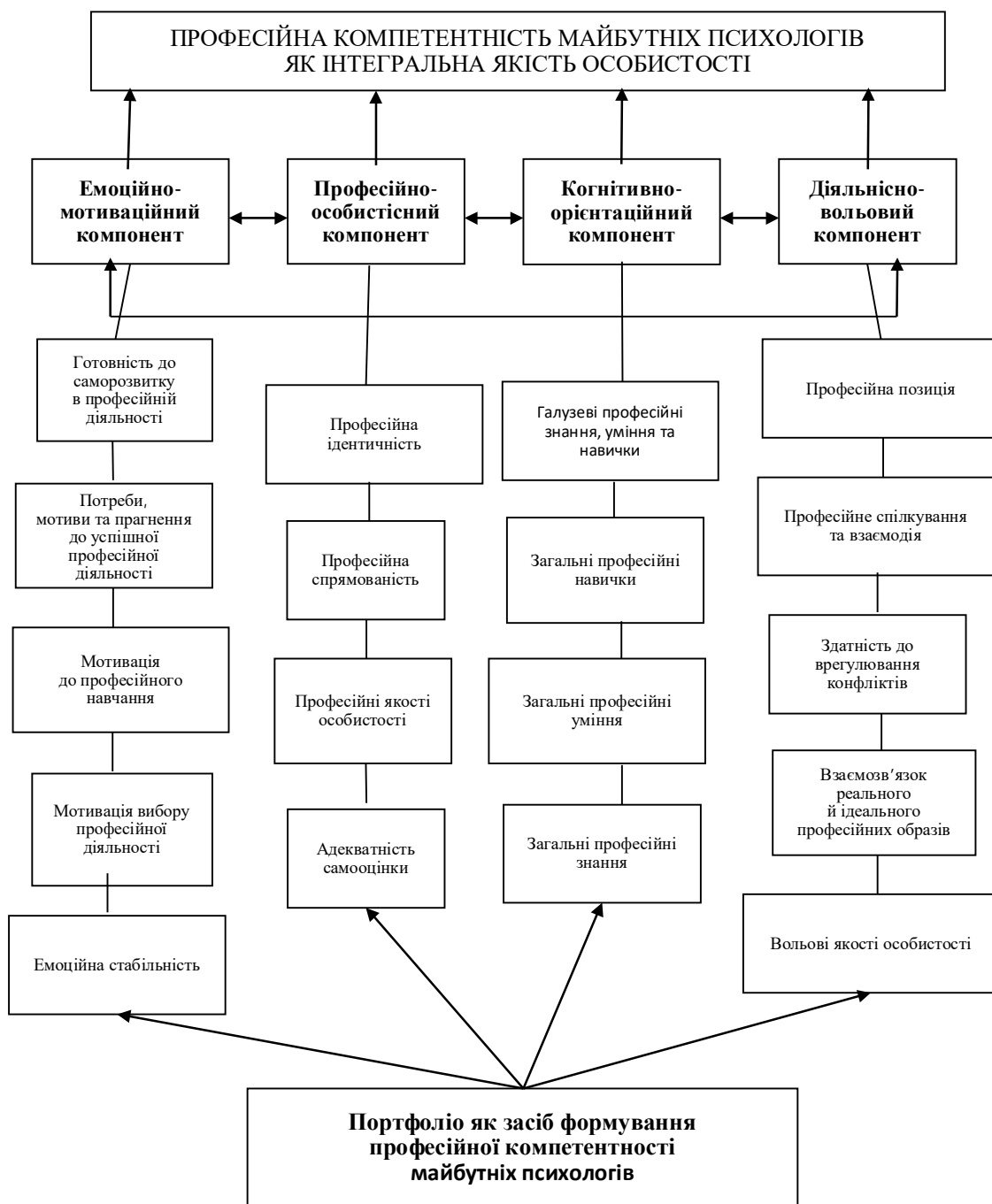

Рис. 1. Структура моделі формування професійної компетентності майбутніх психологів засобами портфоліо

Кожний компонент моделі формування професійної компетентності майбутніх психологів засобами портфоліо, у свою чергу, містить складові елементи (показники), які характеризують зміст компонентів і дозволяють більше детально дослідити професійну компетентність майбутніх психологів загалом. Показник – це свідчення, докази, ознаки, завдяки яким можна оцінити досягнення в розвитку процесу чи явища, які вивчаються.

Так, емоційно-мотиваційний компонент складається з таких показників: емоційна стабільність; мотивація щодо вибору професійної діяльності; мотивація до професійного навчання; потреби, мотиви та прагнення до успішної професійної діяльності; готовність до саморозвитку в професійній діяльності. Професійно-особистісний компонент містить такі елементи: адекватність самооцінки; професійні якості особистості; професійна спрямованість; професійна ідентичність. Когнітивно-орієнтаційний компонент характеризується таким складом показників: загальні професійні знання; загальні професійні уміння; загальні професійні навички; галузеві професійні знання, уміння та навички. Важливими елементами діяльнісно-вольового компонента є: вольові якості особистості; взаємозв'язок реального й ідеального професійних образів; здатність до врегулювання конфліктних ситуацій; професійне спілкування та взаємодія; професійна позиція.

Емоційно-мотиваційний компонент моделі формування професійної компетентності майбутніх психологів засобами портфоліо відображає комплекс ставлень та спонукань до оволодіння та використання професійних знань, умінь, навичок, орієнтацій тощо. У результаті детального аналізу показників емоційно-мотиваційного компонента зазначимо, що емоційною стабільністю, яка має бути притаманна майбутньому фахівцю, називаємо готовність протистояти стресам, здатність зберігати впевненість у собі, емоційну рівновагу, адаптивність до складних ситуацій.

Професійно-особистісний компонент моделі формування професійної компетентності майбутніх психологів засобами портфоліо охоплює професійні особистісні якості, властивості, здібності, що сприятимуть ефективній професійній діяльності [10, с. 43]. Варто наголосити на тому, що власне самооцінка як особливе утворення самосвідомості особистості є важливим внутрішнім механізмом саморегуляції поведінки і діяльності, загалом формується в процесі діяльності.

Чинник професійних якостей особистості розглядається нами як сукупність саме тих якостей, що є необхідними кожному компетентному фахівцю, серед яких, на думку Е. Зеєра, можна виокремити ті, що дозволяють досягнути успішності в здійсненні безпосередньо професійної діяльності [4, с. 68]. На нашу думку, чинник професійних якостей особистості варто доповнити визначеними психологічними властивостями, що розглядаються як особистісні: впевненість у собі, стресостійкість, здатність до ризику, підприємливість, відповідальність, надійність, чесність, незалежність, рішучість, самостійність, гнучкість, товариськість, комунікабельність.

Показник професійної спрямованості є показником, що визначає провідну, інтегральну, соціально зумовлену властивість особистості майбутнього фахівця-психолога, оскільки саме вона визначає психологічний склад особистості, саме через неї виявляються потреби, цілі, мотиви особистості, її суб'єктивне ставлення до різних сторін дійсності, трудової діяльності, до її характеристик і якостей [1].

Як чинник професійної ідентичності майбутнього психолога ми розглядаємо її як складник соціальної ідентичності особистості, в якій у процесі взаємодії конструюється індивідуальне знання власної належності до певної соціальної, професійної групи, відповідно до цього, формується певна система цінностей та норм поведінки в професійній діяльності. Професійна ідентичність не є чимось сталим та незмінним, вона перебуває в процесі постійного розвитку [7, с. 535–536].

Когнітивно-орієнтаційний компонент моделі формування професійної компетентності майбутніх психологів засобами портфоліо визначає сукупність знань, умінь та навичок загального професійного та галузевого професійного характеру [8, с. 141].

Галузеві професійні знання, уміння та навички є чинником, що дозволяє більш глибоко поглянути на завдання та вимоги в професійній діяльності, зокрема, під час її спеціалізації, ідеться про наявність (сформованість) знань, умінь та навичок з вікової та педагогічної психології, загальної та соціальної психології, психології управління тощо [6, с. 132].

Серед показників діяльнісно-вольового компонента моделі формування професійної компетентності майбутніх психологів засобами портфоліо виділимо насамперед чинник вольових якостей особистості. Майбутній психолог, здатний до вольових вчинків, у процесі діяльності виробляє в собі вольові якості, що характеризують його як особистість, як професіонала і мають велике значення для подальшого професійного життя [3, с. 11]. Чинник взаємозв'язку реального й ідеального професійних образів визначається тим, що становлення висококваліфікованого, активного і конкурентоспроможного професіонального психолога можливе за умов всебічного розвитку особистості, її здібностей і творчого потенціалу. Орієнтація на ідеальний професійний образ і формування реального є інтегративними компонентами професійної самосвідомості майбутніх психологів. На рівні реального професійного образу відбувається рефлексія професійних знань, умінь, навичок, якостей, цінностей, на основі цього формується професіоналізм, відбувається професійне самовдосконалення [9, с. 619–620].

Здатність до врегулювання конфліктних ситуацій як показник вищезгаданого компонента, на нашу думку, розкривається через готовність та здатність майбутнього фахівця-психолога утримувати професійні суперечності в продуктивній конфліктній формі, сприяння результативному врегулюванню професійних конфліктів, обізнаність щодо можливого діапазону стратегій поведінки в конфлікті, спроможність адекватно реалізовувати ці стратегії в конкретній професійній ситуації [2, с.196]. Показник професійного спілкування та взаємодії визначає рівень загальних комунікативних вмінь, тобто здатність майбутнього фахівця із психології до професійної взаємодії в площині "суб'єкт – суб'єкт" [5, с. 112]. Чинник професійної позиції майбутнього психолога визначається в межах нашого дослідження як усвідомлене сприйняття свого місця та ролі в професійному середовищі, на ринку праці, із чіткими координатами щодо наявних та прогнозованих позицій у професійному розвитку, рівень професійної рефлексії як усвідомленого ставлення до професійної діяльності.

Висновки. Отже, модель формування професійної компетентності майбутніх психологів засобами портфоліо містить такі компоненти: емоційно-мотиваційний, професійно-особистісний, когнітивно-орієнтаційний, діяльнісно-вольовий, що є важливим фактом у процесі діагностики та створення моделі формування досліджуваного явища засобами портфоліо. Формування професійної компетентності майбутніх психологів під час навчання у ЗВО може бути повноцінним тільки в процесі діяльності. Оформлення результатів цієї діяльності у вигляді портфоліо є ефективним засобом, що дозволяє студенту – майбутньому фахівцю фіксувати свої досягнення, здобутки, виокремити найбільш бажану спеціалізацію, визначити самі ті напрями застосування обраного фаху, які найбільше відповідають його здібностям, отримати додаткові стимули до професійного розвитку, тобто фактично почати свій професійний шлях із самого початку навчання на освітній програмі у ЗВО, а отже, сформувати власну професійну компетентність, визначити можливі шляхи свого подальшого професійного зростання, отримати своєрідний "дороговказ".

Використана література:

1. Бабіна В. Деякі питання щодо формування професійної спрямованості / В. Бабіна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eprints.kname.edu.ua/31770/1/2.pdf>.
2. Ващенко І. Конфліктологія та теорія переговорів / І. Ващенко, М. Кляп. – Київ : Знання, 2013. – С. 191–200.
3. Дмитрук Ю. Розвиток вольових якостей студентів кооперативного коледжу / Ю. Дмитрук // Молодіжний науковий вісник. – 2010. – С. 11–13.
4. Зеер Э. Психология профессий : [учебное пособие для вузов] / Э. Зеер. – Москва : Академический проект : Фонд "Мир", 2006. – 329 с.
5. Литвин А. Основы психолінгвистики / А. Леонтьев. – Москва : Смысл, 1999. – 287 с.
6. Психологія управління : [навчальний посібник] / укл. Л. Моїсеєнко. – Красноармійськ : КП ДонНТУ, 2013. – 175 с.
7. Остапівський О. Професійна ідентичність особистості : зміст та підходи вивчення / О. Остапівський // Проблеми сучасної психології. – 2013. – Випуск 19. – С. 533–543.
8. Панок В. Концептуальні питання підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації психологів-практиків / В. Панок // Практична психологія у системі освіти : питання організації та методики. – Київ : Ін-т систем. дослідж. освіти, 1996. – С. 18–41.
9. Пилипчук О. Формування професійного образу "Я" майбутніх менеджерів / О. Пилипчук // Проблеми сучасної психології. – 2010. – Випуск 10. – С. 612–621.
10. Саврасова-В'юн Т. Практикум дослідження та формування професійно-психологічної компетенції майбутніх фахівців : [навчально-методичний посібник] / Т. Саврасова-В'юн. – Київ, 2015. – 224 с.

References:

1. Babina V. V. Dejaki pytannja shhodo formuvannja profesijnoji sprjamovanosti / V. V. Babina // Rezhym dostupu: <http://eprints.kname.edu.ua/31770/1/2.pdf>
2. Vashhenko I. V. Konfliktologija ta teorija pereghovoriv / I. V. Vashhenko, M. I. Kljap. – K.: Znannya, 2013. – S. 191–200.
3. Dmytruk Ju. V. Rozvytok voljovykh jakостей studentiv kooperatyvnogho koledzhu / Ju. V. Dmytruk // Molodizhnyj naukovyj visnyk. – 2010. – S. 11–13.
4. Zeer E. F. Psykhologhyja professyj: uchebnoe posobyje dlja vuzov / E. F. Zeer. – Moskva : Akademicheskyj Proekt: Fond «Myr», 2006. – 329 s.
5. Lytvyn A. V. Osnovy psykholynghvystyky / A. A. Leontj'ev. – Moskva : Smysl, 1999. – 287 s.
6. Navchalnyj posibnyk normatyvnoji navchalnoji dyscypliny «Psykhologhija upravlinnja» / Ukl. L. M. Moisejenko. – Krasnoarmijsk : KII DonNTU, 2013. – 175 s.
7. Ostapjovskij O. I. Profesijna identychnistj osobystosti: zmist ta pidkhody vyvchennja / O. I. Ostapjovskij // Problemy suchasnoji psykhologhiji. – 2013. – Vypusk 19. – S. 533–543.
8. Panok V. Gh. Konceptualjni pytannja pidghotovky, perepidghotovky i pidvyshhennja kvalifikaciji psykhologhiv-praktykiv / V. Gh. Panok // Praktychna psykhologhija u systemi osvity: Pytannja orghanizaciji ta metodyky. – K.: In-t system. doslidzh. osvity, 1996. – S. 18–41.
9. Pylypchuk O. Yu. Formuvannja profesijnogho obrazu «Ja» majbutnikh menedzheriv / O. Yu. Pylypchuk // Problemy suchasnoji psykhologhiji. – 2010. – Vypusk 10. – S. 612–621.
10. Savrasova-V'jun T. O. Praktykum doslidzhennja ta formuvannja profesijnno-psykhologhichnoji kompetenosti majbutnikh fakhivciv: navchalno-metodychnyj posibnyk / T. O. Savrasova-V'jun. – Kyjiv, 2015. – 224 s.

Левинская И. Б. Структура модели формирования профессиональной компетентности будущих психологов средствами портфолио

Статья посвящена анализу структурных компонентов предложенной нами модели формирования профессиональной компетентности будущих психологов средствами портфолио. При создании модели нами были учтены результаты ведущих отечественных и зарубежных психолого-педагогических исследований, современные подходы к пониманию портфолио как к средству (технологии), которое может применяться в образовательном процессе высшей школы не только с целью оценивания приобретенных достижений, но для процессуального влияния на формирование будущего психолога как профессионала. Предложенная нами модель включает в себя, среди прочего, эмоционально-мотивационный, профессионально-личностный, когнитивно-ориентационный и деятельностно-волевой компоненты. Формирование каждого из них возможно с помощью такого средства, как портфолио. Каждый из компонентов состоит из определенного количества факторов (показателей), которые в своем взаимодействии формируют профессиональную компетентность будущего психолога как интегральное качество личности.

Ключевые слова: портфолио, профессиональная компетентность, профессиональная компетентность будущих психологов, формирование профессиональной компетентности будущих психологов, модель формирования профессиональной компетентности будущих психологов.

Levynska I. B. Structure of the model of forming professional competence of future psychologists by portfolio

The article is devoted to the analysis of the structural components of the model of forming the professional competence of future psychologists by means of portfolio. We took into our model the results of leading domestic and foreign psychological and pedagogical studies, modern approaches to understanding portfolio as a means (technology) that can be used in the educational process in higher education, not only for the purpose of assessing the achievements, but also for the purpose of procedural influence on the formation of the future psychologist as a specialist in his case. The proposed model includes, among other things, emotional and motivational, professional and personal, cognitive and orientation and activity and volitional component. Each component of the model of professional competence of future psychologists by means of portfolio, in turn, contains components (indicators) that characterize the content of the components and allow more detailed examination of the professional competence of future psychologists in general. Each of the components consists of a certain number of factors (indicators), which in their interaction form the professional competence of the future psychologist as an integral quality of the individual.

Key words: portfolio, professional competence, professional competence of future psychologists, formation of professional competence of future psychologists, model of formation of professional competence of future psychologists.

УДК 374.1; 303.823.23

Левківська К. В.

**ЦІННІСНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ІННОВАЦІЙНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ:
РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ**

У статті представлено результати емпіричного дослідження актуального стану аксіологічної сфери інноваційного навчального закладу на рівні педагогічних і учнівських колективів. На рівні педагогічних працівників висвітлено кількісні та якісні результати оцінювання педагогами цінностей із позиції їх поширеності у суспільстві, сфері освіти загалом і конкретних навчальних закладів; визначено ступінь узгодженості цінностей на різних рівнях освітнього простору, а також ступінь їх реалізації у навчально-виховному процесі освітніх установ; встановлено основні тенденції формування ціннісних засад діяльності інноваційних навчальних закладів, рівень реалізованості сучасних теоретичних педагогічних підходів у освітній процес інноваційних навчальних закладів як детермінант формування цінностей. На рівні учнівської молоді охарактеризовано тенденції формування цінностей старшокласників як результату діяльності інноваційного навчального закладу за двома стандартизованими психодіагностичними методиками – "Методикою для визначення типу спрямованості особистості" (Т. Данилова) для діагностики структури спрямованості особистості, виявлення ступеню представленості в ній гуманістичної складової частини і "Методикою вивчення зміни ціннісних орієнтацій" (Л. Д. Столяренко), побудованою на класифікації цінностей М. Рокіча, яка дозволяє визначити тенденції змін, що відбуваються в мотиваційній сфері досліджуваних.

Ключові слова: емпіричне дослідження, цінності, ціннісні засади, аксіологічна сфера, інновації, інноваційні навчальні заклади, організація дослідження, методи дослідження.

Актуальність вивчення ціннісних засад діяльності інноваційних навчальних закладів визначається потребами систематизації наявного досвіду інноваційної навчально-виховної діяльності, її впливом на окремі показники результативності середньої освіти та вимагає виявлення основних тенденцій розвитку аксіологічної сфери освітнього простору; дослідження актуального стану аксіологічних засад діяльності закладів середньої освіти для визначення напрямів проектування оптимізації інноваційної діяльності освітніх установ. Сучасна освітня парадигма визначає потреби загальноосвітніх навчальних закладів у зміні цілей, змісту, форм і методів навчально-виховної діяльності школярів відповідно до загальнолюдських цінностей і запитів щодо формування громадянського суспільства в Україні.